

De droom van gelijkheid

De ongelijkheid – zowel sociaal als economisch – is de afgelopen eeuwen afgenomen. Toch blijven de verschillen groot, vooral in Afrika en Latijns-Amerika. Landen zouden met een rigoureuze herverdeling van erfenissen echter alsnog een aanzienlijke stap richting meer gelijkheid kunnen zetten.

Door Joost van Mierlo

Dat is de boodschap van Thomas Piketty, de Fransman die het zeldzame genoegen had om als econoom een heuse bestseller te schrijven: 'Capital in the Twenty-First Century'. Er werden wereldwijd meer dan twee-en-half miljoen exemplaren van verkocht.

Piketty is een van de meest radicale economen van deze tijd, wat wellicht zijn succes verklaart. Hij wil de grote maatschappelijke problemen van deze tijd – naast ongelijkheid vooral ook klimaatverandering – aanpakken met een rigoureuze herverdeling van vermogens. Daarbij gaat het niet alleen om een door hem gewenste vermogensbelasting van 'in ieder geval' 2%, zoals hij recent duidelijk maakte in een interview met Bloomberg, maar ook door een 'aanzienlijke' erfbelasting, waarvoor het politieke draagvlak vooralsnog ontbreekt.

In een recente voordracht aan de London School of Economics deelde Piketty zijn nieuwste inzichten over zijn gewenste veranderingen. Ze vormden een opmaat naar de vierjarige internationale studie naar de ontwikkelingen rond ongelijkheid, waarvan de definitieve resultaten volgend jaar in Parijs zullen worden gepresenteerd.

Volgens Piketty is er reden tot optimisme als het gaat om het verminderen van de ongelijkheid in de

wereld. 'In de afgelopen eeuwen is er overal ter wereld sprake van een afname van ongelijkheden. In sommige delen van de wereld ging het sneller dan elders, maar de trend is algemeen.' Het is volgens Piketty een kwestie van politieke keuzes om het proces, dat sinds het einde van de jaren negentig ook in het Westen lijkt te zijn onderbroken, opnieuw op gang te brengen en zelfs te versnellen.

De verschillen in ongelijkheid, gemeten naar koopkracht, zijn nog altijd enorm. In sommige landen, vooral in zuidelijk Afrika, heeft de rijkste 10% van de bevolking volgens de nieuwste gegevens van Piketty, de beschikking over ongeveer 70% van het nationale inkomen. In de noordelijke landen, inclusief Nederland, is dat percentage ongeveer 25%.

Hetzelfde geldt volgens Piketty voor het aandeel van het nationale inkomen – gemeten naar koopkracht – dat toebehoort aan de helft van de bevolking die het minst verdient. In sommige Noord-Europese landen loopt het

percentage op tot meer dan 35% van het nationale inkomen, als belastingen worden meegerekend, terwijl het in zuidelijk Afrika blijft bij een volgens Piketty 'miserabele' 5%.

De verschillen zijn nog altijd enorm. 'Het gaat hier niet alleen over inkomen', aldus Piketty,

'Het gaat hier niet alleen over inkomen. Het heeft ook met waardigheid te maken en met de mogelijkheden om de huidige situatie te verbeteren.'

CV

Thomas Piketty

Thomas Piketty had volgens de overlevering trotskistische ouders, maar een stage in de toenmalige Sovjet-Unie maakte eind jaren tachtig een einde aan zijn sympathie voor het communisme. Hij groeide uit tot een van de grootste pleitbezorgers van een 'modern socialisme', waarin de herverdeling van rijkdom en vooral van erfenissen een belangrijke rol speelt. Piketty studeerde aan de École Normale Supérieure in Parijs en de London School of Economics. Hij schreef bestsellers als 'Capital' en 'Capital and Ideology', maar richt zich de laatste jaren ook op meer toegankelijke werken, zoals 'A Brief History of Equality'.

'Het heeft ook met waardigheid te maken en met de mogelijkheden om de huidige situatie te verbeteren.'

Piketty: 'Tegenwoordig is de rijkdom in de rijkste landen ter wereld gelijk verdeeld dan in de armere landen. Dat is zeker geen historisch gegeven, maar met de ontwikkeling van de verzorgingsstaat, in ieder geval in Noordwest-Europa, is er sprake van een trend richting meer gelijkheid naarmate landen welvarender worden.'

In Frankrijk bezit de armste helft van de bevolking op dit moment een vergelijkbaar deel van het nationale inkomen als de rijkste 10%, aldus Piketty. Als je teruggaat naar het einde van de achttiende eeuw, naar de periode rond de Franse Revolutie, was dat aandeel ongeveer vijf keer zo groot – net iets minder extreem dan wat men nu aantreft in de armste Afrikaanse landen.

De groep die volgens Piketty het meest heeft geprofiteerd van de inkomensverschuivingen in de afgelopen eeuwen is die van de middeninkomens. Twee eeuwen geleden representeerde deze groep – niet de bovenste 10%, niet de onderste 50% – nog slechts een relatief klein deel van het beschikbare inkomen. Tegenwoordig beschikt deze groep over een inkomen dat in verhouding staat tot het aantal mensen dat zij vertegenwoordigt. Dat is historisch gezien een ongekende ontwikkeling.

Piketty laat zien dat het

extremer wordt als je kijkt naar de rijkste 1% van de Noord-Europese bevolking. Nauwelijks een eeuw geleden vertegenwoordigden die nog 50% van het nationale inkomen, terwijl dat tegenwoordig minder dan 5% is. Het is precies deze ontwikkeling die duidelijk maakt dat iets vergelijkbaars ook in de komende eeuw mogelijk is, aldus Piketty.

Er is sinds de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw sprake geweest van een toename van de inkomensverschillen in de meeste Europese landen en zeker in de Verenigde Staten. 'Ik zou willen dat dat niet het geval was geweest', aldus Piketty, 'maar het heeft slechts een geringe invloed gehad op de vooruitgang die sinds het einde van de 19e eeuw is geboekt.'

Piketty schetst het scenario dat de ontwikkelingen van de afgelopen honderd jaar zich zullen voortzetten. Het betekent dat zuidelijk Afrika relatief iets beter zal gaan presteren dan in de afgelopen honderd jaar, al zal de vooruitgang marginaal zijn. Piketty wijst op de verschillen in investeringen in wat hij 'Human Capital' noemt. 'In Sub-Saharaans Afrika wordt gemiddeld tweehonderd dollar besteed aan onderwijs, ongeveer een

veertigste van wat gebruikelijk is in de Verenigde Staten of Noord-Europa. De situatie in Afrika zal iets verbeteren, maar de achterstand ten opzichte van de meer geavanceerde landen in de wereld, vooral in Noord-Amerika en Noordwest-Europa, blijft enorm.'

'De kennis die door de AI-ondernemingen wordt geëxploiteerd, is feitelijk het bezit van ons allemaal. Daar zouden we allemaal van moeten profiteren.'

>

‘De situatie in Afrika zal iets verbeteren, maar de achterstand ten opzichte van de meer geavanceerde landen in de wereld blijft enorm.’

Het is duidelijk niet het scenario waar Piketty op hoopt. ‘We testen modellen waarin er sprake is van een enorme herverdeling van inkomens, vergelijkbaar met hetgeen we in de afgelopen eeuw hebben gezien. Het is historisch gezien dus niet irreëel.’

In het verleden vonden veranderingen vooral plaats dankzij de enorme druk van de vakbonden in het noordwesten van Europa. Het is volgens Piketty geenszins vanzelfsprekend dat deze ontwikkelingen zullen plaatsvinden in de armste landen van Afrika. Het is geen eenvoudige opgave, zo realiseert hij zich. ‘Hoe kun je de politieke omstandigheden zodanig beïnvloeden dat het door mij gewenste scenario mogelijk is?’

Tien jaar geleden, zo houdt Piketty zijn gehoor voor, was een vermogensbelasting internationaal gezien nog een gotspe. Tegenwoordig zijn er tal van landen die volgens hem flirten met het idee.

Het heeft volgens Piketty te maken met een verschuiving van het politieke spectrum. In het verleden waren mensen met een meer dan gemiddelde opleiding geneigd om rechts te stemmen, terwijl mensen die minder onderwijs hadden genoten links stemden. Die situatie is in de afgelopen decennia enorm veranderd, waarbij de posities bijna 100% zijn gewijzigd.

De grootste verandering heeft plaatsgevonden rond de verschillen tussen de stad en het platteland. Bij de verkiezing van François Mitterand, zo maakt Piketty duidelijk, was er nauwelijks een verschil tussen zijn steun in de steden en de achterban op het platteland. Dat is allemaal veranderd, waarbij het platteland een enorme draai naar rechts heeft gemaakt.

Dat hangt volgens Piketty in eerste instantie samen met het feit dat de plattelandsbevolking zich vernederd voelde, omdat stedelingen toegang kregen tot geavanceerde voorzieningen zoals de hogesnelheidstrein en betere ziekenhuizen. Het tweede grote probleem is dat de traditionele achterban van sociaaldemo-

cratische partijen hard getroffen is door de gevolgen van het economisch liberalisme, veelal doorgevoerd onder regeringen waaraan socialistische of

sociaaldemocratische partijen deelnamen. Daarbij gingen veel strategische, traditionele industrieën teloor aan de goedkope arbeid die veelal Aziatische landen te bieden hadden.

Kijkend naar de toekomst wordt er vooral gekeken naar de rol die AI kan spelen. Piketty is sceptisch. ‘Het lijkt erop dat de belangen van de ondernemingen die zich in AI specialiseren de voorrang krijgen.’ Dat is volgens Piketty niet zoals het zou moeten zijn. ‘De kennis die door de AI-ondernemingen wordt geëxploiteerd, is feitelijk het bezit van ons allemaal. Daar zouden we allemaal van moeten profiteren. Maar dat is niet wat er op dit moment gebeurt.’

Het is een heel principiële discussie die op dit moment plaatsvindt. In hoeverre kunnen private ondernemingen toegang krijgen, en daardoor profiteren, van de toegang tot tal van persoonlijke informatie? Wat Piketty betreft is het antwoord duidelijk. De winsten die deze ondernemingen genereren moeten worden gebruikt, om niet te zeggen worden afgekalfd, om de ongelijkheid, zoals die nog altijd bestaat in de wereld, te verminderen.

Met president Trump in het Witte Huis lijkt hij het tij tegen te hebben. Maar Piketty is nog altijd energiek. ‘Het opent ook mogelijkheden’, aldus Piketty, ‘Het toont aan dat je sectoren heel anders kunt behandelen dan op dit moment gebeurt. Dat geldt trouwens niet alleen voor de high-tech sector, waar we het over hebben als we het over AI hebben, maar ook over de financiële sector en de sector voor luxe goederen, waarin mijn geboorteland Frankrijk zo excelleert.’

Het zijn volgens Piketty stuk voor stuk sectoren waar de overheid de winsten kan afroemen, om deze te gebruiken voor het herdistribueren van inkomsten. Vooralsnog bevindt Piketty zich aan de verliezende zijde van het politieke spectrum, maar wie weet wat ons nog te wachten staat? ■